

Krzyż w miejscu pracy - wyrok SN 6IX90

Wyrok Sądu Najwyższego — Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 6 września 1990 r. (I PRN 38/90)

[Z konstytucyjnej zasady wolności sumienia i wyznania oraz rozdziału kościoła od państwa w żadnym razie nie można wyprowadzić normatywnie ujętej reguły co do odpowiedzialności lub braku odpowiedzialności w zachowaniu pracownika, który wiesza krzyż na ścianie w zakładzie pracy lub który odmawia zdjęcia krzyża już wiszącego w zakładzie pracy. Reguły takiej nie można także doszukiwać się w obrębie przepisów prawa pracy (art. 1, art. 9 i art. 100 kp).]

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu sprawy z powództwa Genowefy S. przeciwko Przychodni Obwodowej w W. o przywrócenie do pracy na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości S/PU.532/5320/367/90 od wyroku Sądu Wojewódzkiego — Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu z dnia 28 stycznia 1986 r. IV Pr. 7/86, zaskarżony wyrok uchylił i rewizję oddalił.

Uzasadnienie

Genowefa S. podjęła pracę w Przychodni Obwodowej w W. na stanowisku specjalisty do spraw administracyjno-gospodarczych od dnia 1 września 1983 r. Na ścianie pokoju, w którym pracowała razem ze swym przełożonym Adamem K. i Grażyną S. powiesiła krzyż. Krzyż ten nie został zdjęty przez Genowefę S. ani też przez nikogo innego do jesieni 1985 r., kiedy to przeprowadzono remont biura.

W piśmie z dnia 20 marca 1984 r. Dyrektor Przychodni Obwodowej wyraził pogląd, że w świetle konstytucyjnej zasady wolności sumienia i wyznania w państwowych zakładach pracy nie może być jakichkolwiek emblematów religijnych (krzyży, obrazów itp.) i w związku z tym polecił ażeby: „bezwzględnie przestrzegać obowiązujących w tym zakresie norm postępowania, tj. nieekspozowania w jednostkach społecznej służby zdrowia emblematów religijnych”.

Według tego pisma odpowiedzialnością za wykonanie polecenia zostali obciążeni kierownicy poszczególnych jednostek organizacyjnych.

Po zapoznaniu się z treścią ww zarządzenia powódka nie zdjęła krzyża ze ściany pokoju. Odmówiła także zdjęcia tego krzyża pomimo polecenia skierowanego do niej w tym przedmiocie bezpośrednio przez Dyrektora Obwodowej Przychodni, powołała się na swe przekonania religijne.

Dyrektor Przychodni pismem z dnia 16 maja 1985 r. wypowiedział Genowefie S. umowę o pracę ze skutkiem na dzień 31 sierpnia 1985 r.

Genowefa S. uważając, że wypowiedzenie jej umowy o pracę w związku z jej przekonaniem religijnym było nieuzasadnione, zwróciła się o ochronę na drogę postępowania sądowego. Podniosła, że powieszenie przez nią krzyża nie powinno stanowić podstawy do oceny wykonywania przez nią obowiązków pracowniczych. Te ostatnie bowiem w ciągu blisko 30 lat pracy wykonywała nienagannie.

Sąd Rejonowy — Sąd Pracy we Włocławku wyrokiem z dnia 6 grudnia 1985 r. IV P 143/85 przywrócił powódkę Genowefę S. do pracy w pozwanej Przychodni na poprzednio zajmowane stanowisko i zasądził na rzecz powódki kwotę 16.053 zł tytułem jednomiesięcznego wynagrodzenia za pracę pod warunkiem podjęcia pracy w pozwanej Przychodni.

Podstawę tego wyroku stanowiły następujące ustalenia.

Jedyną przyczyną wypowiedzenia powódce umowy o pracę była odmowa wykonania przez nią zarządzenia Dyrektora Przychodni dotyczącego zdjęcia krzyża. Takie zachowanie się pracownika podlega ocenie nie w świetle art. 82 Konstytucji, z której nie wynika żaden obowiązek pracowniczy, lecz według katalogu obowiązków pracowniczych określonego w art. 100 kodeksu pracy. Ekspozowanie w sposób nadmierny przekonań religijnych w stosunkach pracowniczych stanowi naruszenie zasad współżycia społecznego obowiązujących w państwowej jednostce organizacyjnej. Jednakże zakład pracy może wpływać na kształtowanie w zakładzie zasad współżycia społecznego (art. 94 pkt 10 kp) poprzez stosowanie określonych w kodeksie pracy nagród i wyróżnień (art. 105-107 kp) oraz kar za naruszenie porządku i dyscypliny pracy (art. 108 kp). Rozwiązanie natomiast z pracownikiem umowy o pracę nie powinno stanowić zasadniczego środka kształtującego zasady współżycia społecznego. Ponadto

Sąd Rejonowy stwierdził, że zakład pracy na tle niewykonania zarządzenia Dyrektora dotyczącego krzyży zastosował sankcję wyłącznie wobec powódki, chociaż odpowiedzialnymi za wykonanie tego zarządzenia byli kierownicy, którzy nie podjęli stosownych działań ażeby zarządzenie wykonać.

Na skutek rewizji pozwanego zakładu pracy Sąd Wojewódzki — Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu wyrokiem z dnia 28 stycznia 1986 r. IV PR 7/86 zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Podstawę tego wyroku stanowią następujące ustalenia.

Powódka Genowefa S. nie wykonała dwóch poleceń przełożonych dotyczących pracy. Po pierwsze, odmówiła przyjęcia zmodyfikowanego zakresu czynności, co wynika z zeznań przesłuchiwanego w postępowaniu rewizyjnym świadka. Po drugie, odmówiła zdjęcia krzyża, który powiesiła w pomieszczeniu, w którym pracowała.

Odmawiając podporządkowania się temu ostatniemu zarządzeniu powódka naruszyła porządek prawny demonstrując swoje przekonanie światopoglądowe w czasie wykonywania obowiązków zawodowych na terenie instytucji państwowej. Tymczasem wyrazem suwerenności socjalistycznego państwa wobec religii i kościołów (związków wyznaniowych) jest świecki charakter polskiego państwa, świecki charakter życia publicznego i instytucji o charakterze prawnym.

Sąd Wojewódzki podkreślił, że z zasady prywatności przekonań religijnych wynika zakaz demonstrowania przez obywateli swoich przekonań religijnych podczas pełnienia przez nich obowiązków publicznych, państwowych i zawodowych. Wreszcie — zdaniem Sądu Wojewódzkiego — do uprawnień kierownika zakładu pracy należał wybór sankcji w stosunku do pracownika nie wykonującego swoich obowiązków pracowniczych w sposób należyty i uprawnienie to nie podlega kontroli sądu.

Od powyższego wyroku Sądu Wojewódzkiego — Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu wniósł rewizję nadzwyczajną Minister Sprawiedliwości, który zarzucając rażące naruszenie art. 8 i 45 kodeksu pracy, a także naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej, na zasadzie art. 417 kpc w związku z art. 368 pkt 1 i 422 § 1 kpc żądał zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia rewizji pozwanej Przychodni.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przede wszystkim stwierdzić należy, że Sąd Wojewódzki błędnie zaliczył do przyczyn uzasadniających wypowiedzenie powódce umowy o pracę odmówienie przez powódkę przyjęcia części obowiązków zmienionego zakresu czynności. Okoliczność ta bowiem — jak to prawidłowo ustalił rozpoznający sprawę sąd pierwszej instancji — nie była przyczyną wypowiedzenia powódce umowy o pracę. Przeciwnie z zeznań dyrektora Przychodni i jego oświadczenia oraz z wypowiedzi zakładu pracy do zakładowej organizacji związkowej wyrażonej w trybie art. 38 kp wynikało, że wyłączną przyczyną wypowiedzenia powódce umowy o pracę była odmowa wykonania polecenia dyrektora w sprawie zdjęcia krzyża.

Tak więc rozstrzygnięcie zgłoszonych przez powódkę żądań w stosunku do pozwanej Przychodni Obwodowej w W. zależało wyłącznie od oceny bezspornego między stronami faktu odmówienia przez powódkę polecenia zdjęcia krzyża.

Słuszny jest wyrażony w uzasadnieniu rewizji nadzwyczajnej pogląd Ministra Sprawiedliwości, że zastosowana przez pozwaną zakład pracy sankcja jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Wypowiedzenie powódce umowy o pracę było nieodpowiednią reakcją zakładu pracy — zupełnie nieadekwatną do zaistniałej sytuacji. Według bowiem wyjaśnionych w sprawie bezspornie między stronami okoliczności faktycznych powódka powiesiła krzyż na ścianie pokoju, w którym pracowała bezpośrednio po podjęciu pracy w Przychodni Obwodowej, a więc na długo przed wydaniem przez Dyrektora tej Przychodni polecenia z dnia 20 marca 1984 r. Następnie wiszący tam krzyż nie przeszkadzał nikomu, a zwłaszcza nie przeszkadzał pracującym w tym pomieszczeniu innym pracownikom, w tym kierownikowi Adamowi K. Sytuacja taka trwała nadal także po wydaniu ww polecenia, przy czym godził się z nią bezpośredni przełożony powódki, do którego w pierwszym rzędzie skierowane było polecenie Dyrektora Przychodni z dnia 20 marca 1984 r. Dopiero w maju 1985 r. Dyrektor pozwanej Przychodni zażądał, bezpośrednio od powódki, ażeby zdjęła krzyż, czemu ona odmówiła, tzn. nie chciała własnoręcznie zdjąć krzyża mając inny od Dyrektora pogląd co do niewłaściwości swego zachowania.

W świetle przedstawionych okoliczności faktycznych aczkolwiek w pełni zasadny jest

pogląd Ministra Sprawiedliwości co do bezzasadności wypowiedzenia powódce umowy o pracę, to budzi wątpliwości wyrażona w uzasadnieniu rewizji nadzwyczajnej ocena, że powódka powinna się jednak podporządkować poleceniu zdjęcia krzyża. Przesłanką tego ostatniego poglądu Ministra Sprawiedliwości jest — jak się wydaje — przyjęcie, podobnie do stanowiska Sądu Wojewódzkiego, że polecenie zdjęcia krzyża skierowane do powódki było prawidłowe i że — jak to wyraził Sąd Wojewódzki: — „powódka naruszyła porządek prawny demonstrując swoje przekonania światopoglądowe w czasie wykonywania obowiązków zawodowych na terenie instytucji państwowej”.

Oceny powyższe są jednakże nieodpowiednie do okoliczności faktycznych, a ich źródłem — jak można przypuszczać — jest budząca zastrzeżenia wykładnia przepisów prawa materialnego.

Przede wszystkim należy zauważyć, że kwestionowana tu ocena Ministra Sprawiedliwości wydaje się, że nie pozostaje w odpowiedniej konsekwencji do prawidłowego poglądu dotyczącego znaczenia art. 82 Konstytucji, z którego nie wynikają konkretne obowiązki pracownicze. Przepis ten obliuguje Rzeczpospolitą Polską do zapewnienia obywatelowi wolności sumienia i wyznania, kościołowi i innym związkom wyznaniowym swobody w wypełnianiu funkcji religijnych, zabrania zmuszania obywateli do niebrania udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych lub też brania w nich udziału oraz przewiduje zasadę rozdziału kościoła od państwa.

Z przedstawionej konstytucyjnej zasady wolności sumienia i wyznania oraz rozdziału kościoła od państwa w żadnym razie nie można wyprowadzić normatywnie ujętej reguły co do odpowiedniości lub braku odpowiedniości w zachowaniu pracownika, który wiesza krzyż na ścianie w zakładzie pracy lub który odmawia zdjęcia krzyża już wiszącego w zakładzie pracy.

Reguły takiej nie można byłoby także — wbrew sugestiom przedstawionym w uzasadnieniu zaskarżonego rewizją nadzwyczajną wyroku Sądu Wojewódzkiego — doszukać się w obrębie przepisów prawa pracy (art. 1 i art. 9 kodeksu pracy), a w szczególności art. 100 kp.

Stosownie do tego przepisu pracownik jest obowiązany wykonywać pracę sumiennie i starannie, przestrzegać dyscypliny pracy oraz stosować się do poleceń przełożonych, które dotyczą pracy (§ 1).

Z kolei Sąd Rejonowy upatrywał w działaniu powódki naruszenia obowiązku przestrzegania zasad współżycia społecznego (art. 100 § 1 pkt 7 kp) bezpodstawnie przyjmując, że powieszenie krzyża jest niedozwolonym eksponowaniem przekonań religijnych. Tymczasem z zebranego w sprawie materiału nie wynika, ażeby krzyż wiszący w pokoju biurowym pozwanej Przychodni wywoływał u kogokolwiek z zainteresowanych pracowników jakkolwiek odruch niechęci czy braku akceptacji. Wprost przeciwnie, to polecenie Dyrektora nie zostało zaakceptowane, co wyraziło się brakiem realizacji także ze strony przełożonych powódki. W najmniejszym zatem stopniu nie zostało uprawdopodobnione, ażeby wiszący w pomieszczeniu biurowym krzyż stanowił jakiś element narażający kogokolwiek na sytuację konfliktową lub obrażającą prawo do wolności sumienia i wyznania. Nie bez znaczenia jest także powszechnie zrozumiała, pozytywna dla kultury nie tylko chrześcijańskiej, lecz wręcz ogólnoludzkiej symbolika krzyża. Na tle tych wszystkich okoliczności nasuwa się pytanie, jaką skonkretyzowaną do sytuacji pozwanego zakładu pracy zasadę współżycia społecznego miałyby naruszać powódka przez fakt powieszenia krzyża lub przez odmowę zdjęcia krzyża wiszącego dłużej czas i akceptowanego przez zainteresowanych pracowników? W świetle argumentów, które zostały w tym zakresie przedstawione, zwłaszcza w uzasadnieniu zaskarżonego rewizją nadzwyczajną wyroku Sądu Wojewódzkiego w Toruniu, odnosi się wrażenie, że Sąd ten nie starał się nawet wyjaśnić, jakie istnieją w tym zakresie zwyczaje i systemy wartości oraz jak się one konkretyzowały na terenie pozwanego zakładu pracy. Zamiast ustalenia określonych zasad współżycia społecznego odwołano się raczej do wyrażanych wówczas ideologicznych wyjaśnień o znaczeniu konstytucyjnego zapisu co do roli socjalistycznego państwa w uzyskiwaniu pożądanego przez takie państwo zachowań. Należy ponadto zwrócić uwagę na to, że działania ze strony organów państwa w tamtym okresie często motywowane były dążeniem do spowodowania zmiany przyjętych w społeczeństwie zasad i zwyczajów. Jednakże nawet wówczas raczej odosobniony byłby pogląd, że krzyże, zwyczajowo umieszczane w miejscach publicznych, a także w zakładach służby zdrowia są przejawem nietolerancji i nieposzanowania zasad współżycia społecznego.

Z przedstawionych względów uznając zasadność zarzutów rewizji nadzwyczajnej dotyczących rażącego naruszenia przez zaskarżony wyrok art. 45 kp i art. 8 kp oraz interesu

Rzeczypospolitej Polskiej — Sąd Najwyższy na podstawie art. 422 § 1 i art. 387 w związku z art. 423 § 1 kpc orzekł jak w sentencji wyroku.

[OSP 1991/4 poz. 91; OSNCP 1991/10-12 poz. 126]

Zobacz także te strony:

[Krzyż i swoboda sumienia - wyrok SA w Łodzi 28X98](#)

[Krzyż i penis - wyrok SR w sprawie Nieznalskiej](#)

(Publikacja: 15-08-2003)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2619) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2619>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl